

Lietuvos
nacionalinė
M.Mažvydo
biblioteka

DIRVA

★ ★ ★
THE FIELD

Nr. 65

Rugpiūčio-August 24, 1959

Cleveland, Ohio

AR GYVENTI, AR MIRTI UŽ TĖVYNĘ?

ALGIRDAS J. GREIMAS

(IŠ DARBUI skirtų
Užrašų*)

jo lietuviško Gogolio plunksnos, kuri gal sugebės kada aprašyti šį mūsų laikų Čičikovo apsilankymą Lietuvoje.

Užtat ir norisi, iš pirmo žvilgsnio, priimti J. Kaminsko pasiūlytą išvadą: vien tik tie, kurie sėdėjo kalėjime, turi teisę apie kalėjime duotus parodymus savo nuomonę reikšti. Tačiau, šitokius suvaržymus sau užsidėdami, mes iš viso atsisakytume nuo teisės apie betką pasisakyti: vieni poetai turėtų teisės kalbėti apie poeziją, vieni katalikai apie Bažnyčią, vieni socialistai apie marksizmą, vieni politikai apie valstybės reikalus... Šio principo platus pritaikymas veda prie absurdo. Mano pūslėtos kojos atsisakys nešioti batus, nežiūrint specialisto batsiuvio tvirtinimo, kad jie labai gerai pasiūti.

Aš siūlyčiau kitą principą: visi turi teisę ir pareigą kalbėti apie viską. Tokia jau demokratijos dorybė ir ne-

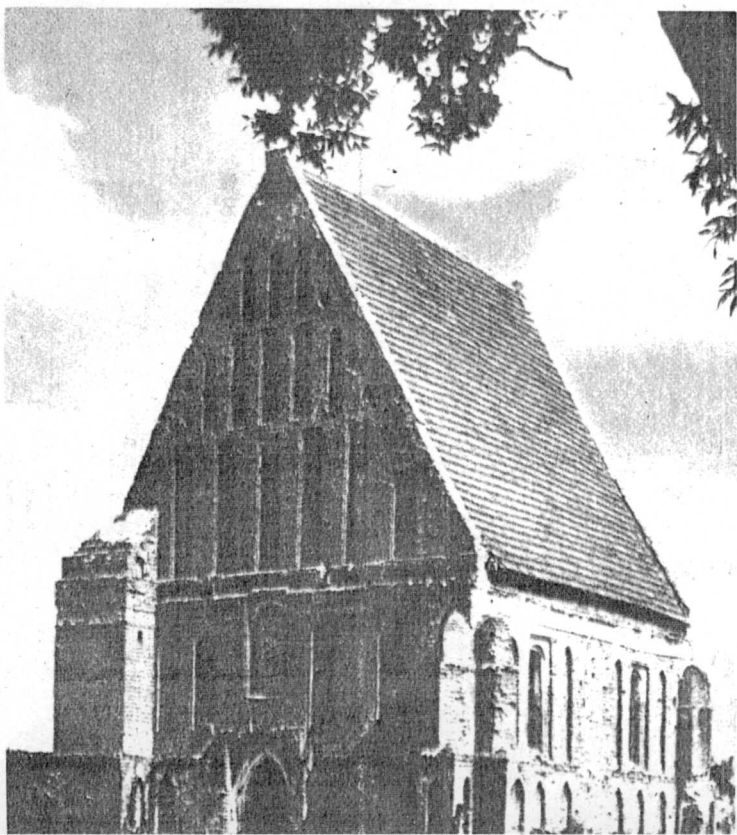
pataisoma yda. Bet tai nereikia, kad kiekviena visuomenė neturi savo moralumo principų, kad tam tikro demokratinio fair play pasiekimas neturėtų būti įrašytas į kultūrinės akcijos programas. V. Rastenis, būdamas tautininkas, geriau negu kas kitas žino, kad jį šiuo metu lietuviškoje Amerikos spaudoje kryžiuoja kaip tik toji lietuvių tauta, [Tysliavai, Grigaitis ir Meškauskas tai dar ne tauta. Red.], kurios mistinį švarumą jis yra įsirašęs į savo pasaulėžiūrą. O ir Vieniybės vartojami argumentai: "17 metų savanoris, savo krauju išėjęs ginti brangią Tėvynę", "nei vienos pėdos savo žemės", "Lietuva, didvyrių žemė" — visa šita tautinė mitologija turėtų familiariškai skambėti jo ausyse. Negalima sodinti pupas ir norėti, kad augtų šalavijai.

Ne vienas sentimentalinis patriotizmas, žinoma, čia kaltas. Nereikia užmiršti, kad tiek Naujienos, tiek Vieniybė yra visų pirma amerikoniški laikraščiai, su specifine savo spaudos etika, pagal kurią smūgiai žemiau juostos leidžiami. Bet

Nebegaliu tylėti ir nepasisakyti šiuo metu, man berašant šiuos Užrašus, aktualios Vinco Rastenio "bylos" klausimu. Ypatingai po to, kai mano amerikoniški korespondentai man tvirtina, kad Vieniybė neįdės mano atviro laiško.

Nepriklausau tai viešosios opinijos daliai — nors jos atstovus ir čia pat namie turiu — kuri mano, kad Vienibei ir Naujienoms iš viso nederėjo Rastenio parodymus persispausti. Vien dėl to, kad visa, kas iš priešų lūpų eina, jau įtartinai. Arba — humanistinis variantas — kad tai iš viso negražu ir neskaniai kvepia. — Spaudos rolė yra informacinė. Pats parodymų serijos spausdinimo Lietuvoje faktas jau labai reikšmingas kiekvienam krašto padėtimi besidominčiam ir rodo, kad tiek Rastenis, tiek ypač jo parodymuose liečiamas Nepriklausomos Lietuvos laikotarpis, po penkiolikos metų sovietinio režimo, dar tebėra aktualūs priešai, prieš kuriuos reikia kovoti.

Tiek Rastenio tiek ir kitų kalintųjų parodymai yra, be to, labai įdomūs istoriniai dokumentai, kurių vertė dar padidės, kai jau bus galima šalta nagrinėti pirmųjų rusiškosios ir vokiškosios okupacijų laikotarpį, kai bus galima suguldyti, vienus šalia kitų, tokio Rastenio žodžius kalėjime ir tokio, sakysim, Blazo žodžius laisvėje, palyginti jų simetriškas pozicijas ir jų košmarškuose zigzaguose pramatyti tragišką epochos realybę. Tiek jaunas mūsų jaunimas, tiek ir senas amerikoniškas senimas to dar negali suprasti. Tai brangus žmogiškojo patyrimo turtas, kuris tik mums, ten buvusiems ir viską mačiusiems ir girdėjusiems, prieinamas. Reikia laukti nau-

*) Prof. A. J. Greimas, turkiškai karštų vasaros atostogų metu Istambule bedėstydamas turkų pedagogams prancūzų kultūros ypatumus, ir iš Amerikos gavo "karštos" medžiagos apie V. Rastenio tardymu byla.

(Atkelta iš 1 psl.)

nereikia užmiršti, kad pagal amerikonišką moralę, kurios liaudišką išraišką kasdien galima matyti western'uose, teigiamas tipas, naujųjų laikų šv. Jurgis, visados dulkėse kaip kirminą sutrypia neigiamą tipą. Ir — nuoširdžiai manau — Vincas Rastenis iš šitos savo "bylos" išeis padidėjęs, o ne sumažėjęs.

Moralinė problema, kurią mums iškelia šis neelegantiškas, neskanus viešas ginčas, yra šiandien aktuali: tai klausimas, ar reikia mirti už tėvynę, ar gyventi už tėvynę. Iš vienos pusės siūlosi šauni *beau geste*, kaip sako anglai, moralė: riteris nesudrebėjęs išneša pirštinę iš laukinių žvėrių narvo ir — "den Dank, Dame, begeh'r ich nicht!" Iš kitos pusės, patvarus tesėjimas atlikti ilgą, nuobodžią, anoniמיšką, savo paties užsidėtą pareigą. Iš vienos pusės, visa Viduramžių riterija. Iš kitos, modernųjų laikų Vakarų organizacinis užsiėmimas. Iš vienos pusės

Rytai, su savo penkių minučių entuziazmu, egzaltacija ir muilo burbulu, iš kitos — Vakarų šaltas, numatantis ir apsvarstantis protas. Vienoje pusėje — maištininkas, kitoje — revoliucionierius, tasai "revoliucijos inžinierius", pagal Leniną, griežtai uždraudusį asmeninę heroizmą. "Mes praradome tikėjimą į visuomeninio darbo "švarumą" žinodami, kad politikas visados turi "nešvarias rankas". Mes žinome, kad svarbiau ištesėti, negu numirti, kad tautai ar žmonijai reikia tavo gyvenimo, o ne tavo mirties."

kaklės buvo papuoštos Masčio gamybos tautiniais kaklaraiščiais. Kai kurių kaklai buvo stori, o kaklaraiščiai trumpi, bet šio toks mazgas susimezgė.

Stanislovas Penkauskas iš Lawrence nebuvo nuste-

bintas: "Stebuklo čia nemačiau. Viskas atrodo taip, kaip ir pas mus. Mašinos gal tik tyliau sukasi", — pasakė apleidamas trikotažo skyrių.

"Pažangieji" dar lankėsi Telšių liaudies teatre ir žiūrėjo spektaklio. Kai kurie snaudė, kiti skundėsi, kad kalba nesanti panaši į Brooklyno lietuvių šnekalą. Patenkintas buvo Jakubka. Jis pasipasakojo, kad Chicagoje kažką rodą scenoje, bet girdi, nors mūsų rūbai geresni, bet vaidyboj chicališkai negalį prilygti Telšiams.

Tiesa, vaidinimo pertraukos metu porai žemaičių pa-

Juokinga tad reikalauti iš Vinco Rastenio gimnazistiko heroizmo demonstracijų, ir apsijuokina tik tie, kurie apie tai šneka. O pats jo dokumentas — gudrus, lėtas, saikingas, patvarus, kaip ir Vincas Rastenis — tiek kiek jį pažįstu. Jokių psichologinių siurpryzų jame nėra. Dažnai pagalvoju, kad būčiau savimi patenkintas, panašiose aplinkybėse sugebėdamas išsikovoti tokius — su labai jau ribotais nuostoliais — parodymus.

*) Prof. A. J. Greimas, turkiškai karštų vasaros atostogų metu Istambule bedėstydamas turkų pedagogams prancūzų kultūros ypatingumus, ir iš Amerikos gavo "karštos" medžiagos apie V. Rastenio tardymų bylą. Parašęs tuo reikalu savo nuomonę Vienybei ir nesulaukęs iš ten žodžio, ėmėsis ta tema pakalbėti Darbui skirtuose Užrašuose. Tačiau, kadangi Darbas pasirodysias tik po poros ar daugiau mėnesių, tai atitinkamą Užrašų vietą atsiuntė susipažinti Dirvai, leisdamas supažindinti su ja ir skaitytojus.
